

מאורות תורת המשפט

תשובות אקטואליות בדיני ממונות

אבישי נתן מייטליס

גליון מספר 74

משלח חינוך מדי שבועיים, להצטרפות: meorothamishpat@gmail.com

כג במרחשון תשע"ט

פתיחת חלון או מזגן שמפריע לחלק מהנוכחים

המקרה:

בבית הכנסת התפתח וויכוח עם פתחו של ימי החורף.

כמה מתפללים טענו: אנו סובלים מהקור, ועל כן יש לכבות את המזגן או לחלופין את החלון, בגינם אנו מצטננים במהלך השהות בבית הכנסת.

הגבאי טוען: הסובלים מהקור הינם בודדים, ורוב הציבור המתכנס עדיין סובל מהחום או מהאוויר הדחוס, ועל כן יש לאוורר את המקום. ואף הציג חוות דעת רפואית כי ריבוי אנשים בחלל סגור ואוויר דחוס מייצר חידקים ומחלות, איום הגובר על סבל המתלוננים, לדעתו. לטענתו, הוא מתחשב בסובלים מכך ולא מצנן את המקום מדאי, ואף הציג לסובלים מכך מקום חלופי.

תשובה

מוטל על כל המצויים במרחב הציבורי לנהוג במשנה זהירות כלפי הזולת ולהתחשב איש ברעהו. ומה טוב אם ימצאו מוצא ופתרון למחלוקות ולוויכוחים מתוך וויתור והתחשבות, כך שיתאפשר לכל השהות במקום. אכן קשה לחייב אדם לעבור מקום או 'להתלבש' בשל תנאי מזג אויר, אבל אפשרות מעין זו עשויה להיות משמעותית בהכרעת הדין, באשר יש מוצא לאלו שמפריע להם הדבר.

במציאות שלא נמצא פתרון, אין תשובה חד משמעית כוללת.

מחד, יש לנהוג במרחב הציבורי על פי דעת הרוב, ומאידך יש לבחון את רמת הסבל. לא יתכן לאפשר לרוח פרצים ו'בריזה' לנשוב כשלבודדים הינה נזק משמעותי ולרוב הינה רק בגדר 'הנאה' אך לא חיונית. ומאידך, לא יתכן לכבות מזגן כשמעיק חום כבד או כשהאוויר דחוס, כשלבודדים צינן המקום מפריע.

כשלשני הצדדים ישנו צורך חיוני, אזי היחידים הסובלים מהקור לא יוכלו לכופף על הרוב לסבול, אף אם יאלצו להדיר עצמם ממקום זה. ברם אם נקלעו למקום בו קיימת רוח שעשויה לגרום להם למחלה ולנזק, צריכים הודב לדאוג לבל יחלו.

נמוקי הדין

לילך בתר הרוב או בתר הנכון

כל מחלוקות וענייני הרבים מוכרעים עפ"י החלטת הרוב, כמבואר בראשונים.

בתשו' הרא"ש כלל וס"ה איתא: 'ועל כל ענין שהקהל מסכימים הולכים אחר הרוב והיחידים צריכים לקיים כל מה שיסכימו עליהם הרבים. דאם לא כן לעולם לא יסכימו הקהל על שום דבר אם יהיה כח ביחידים לבטל הסכמתם, לכן אמרה תורה בכל דבר הסכמה של רבים אחרי רבים להטות'. וכן עולה מדברי הרשב"א בתשו' ח"ו ס"ה תצ שהיחיד כפוף להכרעת הרבים כפי שרובם יחידים כפופים לסמכות בית דין הגדול בירושלים. וכ"כ בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ם ס"ה רפ: 'דע שכל ציבור וציבור יש להם רשות על יחידיהם שכל ציבור רשאי לגדור ולתקן בעירם כמו שב"ד הגדול יכולים לגדור ולתקן על כל ישראל. ומקרא מלא דבר הכתוב במארה אתם נארים הגוי כולו. והרוב ככלם'. וכ"כ המרדכי ב"ב רמז תפב. וכן הביא הברכ"י

בס"י יג הערה ב.

הרמ"א בס"י קסג סעי' א פסק כן לדינא: 'כל צרכי צבור שאינן יכולין להשוות עצמו, יש להושיב כל בעלי בתים הנותנים מס ויקבלו עליהם שכל אחד יאמר דעתו לשם שמים, וילכו אחר הרוב. ואם המעוט ימאנו – הרוב יכולין לכופף אותן'. כך דחה נכון להכריע בניגוד דיעות בציבור, ולפעול עפ"י רצון הרוב.

הפתחי חושן בהלכות גביה והונאה פרק טו הערה ג כתב כן: 'ומסברא היה נראה שהולכים לפי דעת רוב המתפללים וגם לפי מזג האוויר, ואם יש שחושש מפני מחלה אפשר שמוטב שישאר בביתו מאשר לגרום צער לשאר המתפללים. ופשוט שאם יש אפשרות לפתוח בחלק מביהכנ"ס ובחלק השני לסגור, שצריך לעשות כן, ומוטב לוותר על מקומו הקבוע מאשר לגרום צער

לאחרים, אמנם באוטובוס הדבר קשה יותר, וכשיבינו ויתחשבו האחד בדעתו של חברו, אפשר למצוא פתרון המניח דעת כולם.

דומה שזהו הבסיס ליסוד ההכרעה שהובאה משמיה דהג"ר שמואל מסלנט וי"א שמקור שמועה זו הינה משמיה דהחפץ חיים שבימי החורף שהציגה מפריעה, יש לשמוע למי שאומר לסגור את החלון וכי בימי הקיץ שומעים למי שמבקש לפתוח חלון. שכן מכריעים על סמך דעת הרוב, ומסתמא הרוב בוחרים בקיץ לפתוח חלון ובחורף מבקשים להגף את החלון. ואכתי יש להסתפק בעונות המעבר כשאין הנהגת רוב אינשי ברורה.

ברם במשנה בפאה פ"ד מ"א מבואר שאין משקל לרוב כשאומרים בניגוד לדין: 'הפאה ניתנת במחורב לקרקע, בדלית ובדקל בעל הבית מוריד ומחלק לעניים... אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר לבוז, לזה שומעין שאמר כהלכה'. ובאר התוס' יו"ט שם: 'ואחד אומר לבוז לזה שומעין וכו' - ואפי' הוא בריא וחזק יותר מחבירו או אוכל יותר מהם'. ומאידך, המשיכה המשנה שם מ"ב: 'בדלית ובדקל אינו כן אפילו תשעים ותשעה אומרים לבוז ואחד אומר לחלק, לזה שומעין שאמר כהלכה', ובאר התוס' יו"ט: 'ואחד אומר לחלק לזה שומעין וכו' - שאפילו הוא זקן ותש כח או חולה שהרי מה שאמר לחלק מפני חלישותו הוא אפילו הכי שומעין לו'. כלומר, אף שמבקש האלים לבוז ולא לחלק ומאידך כשחלוש מבקש לחלק מפני החשש שלו להתעמת, הינם זכאים במקרה שהדין עימם לעמוד על הנוהל שמיטיב עימם. מהאי טעמא יהא נכון לחייב את הרבים לבנות מקווה בעיר או ת"ת וביה"ס הגם שרק מיעוט צריכים להם, כמבואר במהר"י מינץ ב"ז, כיוון שאלו זכויות המתגוררים שם, ועל כן נכון לבדוק מהי ההנהגה הראויה והנכונה במצב זה, ולא די לבחון מה דעת הרוב.

אולם הגר"ח קנייבסקי שליט"א בשערי אמונה פאה פ"ד מ"א עמ' רלד בד"ה 'אפי' כתב על משנה זו כך: 'שמענו בשם הגרי"ס זצ"ל שאם יש הרבה אנשים בחדר ומהם רוצים לפתוח החלון ומהם רוצים לסגור ופסק שבימות החמה הדין עם הרוצים לפתוח ואפי' יחיד יכול למחות שלא לסגור אפי' ק' רוצים לסגור ובימות הגשמים להיפך והביא רא' ממשנתנו. ולכא' אין מכאן רא', דכאן הוא דין דאורייתא שנלמד מפסוקים שיש לבזבו וגם בדלית ודקל הוא דאורייתא ונלמד מפסוקים וגם להסודים שבדלית ודקל הוא מדרבנן עכ"פ ה' תקנה מדרבנן מפני הסכנה דוקא להוריד ולכן אפי' א' יכול למחות שלא ישנו מהדין, אא"כ כולן מסכימים. אבל כאן, הרי אין דין כיצד יעשו אלא שבדרך כלל בקיץ חם ובחורף קר אבל אם יש סיבה שרוצים לסגור בקיץ או לפתוח בחורף, לכא' מסתבר שהולכין אחר הרוב כמו בכל הדברים (עי' מב' סי' נג סקנ"ג). הרי הבין שנשען הגרי"ס על ההבנה ששומעין לצורך, ולא מטעם שהם הרוב, ולדבריו, אין הכרעה בוויכוח זה, ואזי חוזרת ההכרעה לעמדת הרוב.

כן מבואר בשו"ת דברי מלכאל ח"א סי' לה סק"א: 'מה שהוא הכרחי לטובת הקהילה כמו בקבלת רב או שו"ב וש"ץ וכדומה בוודאי יכולים אף המיעוט לכופ את הרוב, אף שהרוב אומרים שאין אנו רוצים בטובתו ולא בהוצאתו. וכדתנן בפאה... שאפילו צ"ט אומרים לחלק ואחד אומר לבוז לזה שומעין שאמר כהלכה. אבל עיקר דין רוב הוא כשמחולקים בעיקר הדבר אם הוא לטובת העיר או לא, א"כ ה"ז דומה לב"ד שיושבים ודנין, ולזה שפיר שייך אחרי רבים להטות'.

הכל חייבים לדאוג לבריאות הזולת

איתא בב"ב ב"ב ב"ב: 'רב יוסף הוה ליה הנהו תאלי דהוו (רש"י: תאלי - דקלים קטנים). אתו אומני ויתבי תותייהו, ואתו עורבי - אכלי דמא וסלקי אבי תאלי ומפסדי תמרי, אמר להורב יוסף אפיקו לי קורקור מהכא... הני לדידי דאנינא דעתאי, כי קוטרא ובית הכסא דמו לי'. ובשל רגישותו הרבה של רב יוסף לרעש ולכלוך העורבים נאלץ שכנו להפסיק להקזיז דם ברשותו. הרי שטענת שכן רגיש מתקבלת ומעכב את סובכיו ומחייב אותם לנהוג לפי היכולות המוגבלות שלו. וכן פסק השו"ע בס' קנה סעי' לו: 'מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או נבילות וכיוצא בהן במקומו, ויכנסו העורבים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו, והרי הם מצידים את חבריו בקולם ובצפצופם או בדם שברגליהם שהם יושבים על האילנות ומכלים פירותיהם, אם היה קפדן או חולה שצפצוף הזה מזיקו, או שפירות שלו נפסדים לו בדם, חייב לבטל אותה המלאכה או ירחיק עד שלא יבא לו נזק מחמתו, שהיזק זה דומה לריח בית הכסא וכיוצא בו שאין לו חזקה. וה"ה כל נזק גדול שאין אדם יכול לסבול'.

מעין זאת פסק הרמ"א בס' קנה סעי' טו עפ"י הריב"ש בס' קצו: 'ה"ה אם אין מזיק לחצר, אלא שיש חולי הראש לבעל החצר וקול ההכאה מזיק לו, צריך להרחיק עצמו'. כלומר, יש להתחשב בדייר החולה והרגיש למרות שהרוב לא רואים בכך נזק והפרעה. ולכאורה ה"ה הכא יש להתחשב ביחידים שהקור יזיק להם, ואף בימים חמים להמנע מלצנן את המקום. מאידך, יש להחשיב את הרבים כאיטניסים וסובלים מהחום והשרב והלחות, ועל הרגיש לקור להתחשב בהם. ע"כ ברור שיש לשקול את מידת הפגיעה בכל צד, ולהכריע עפ"י הצד שנפגע יותר.

כן ניתן ללמוד מדברי הגמ' סנהדרין ב"ב ע"ג: 'גופא מנין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו, תלמוד לומר לא תעמד על דם רעך... אבדת גופו מניין - תלמוד לומר והשבתו לו', למדנו שיש לדאוג לאבידת גופו ולנזקי גוף שעשוי הזולת להפגע וכוודאי לא לגרום לו היזק. ולפי זה יש לרבים להמנע מלגרום היזק רפואי אפילו ליחיד, וישמעו למי שמבקש לסגור את החלון ולכבות את המזגן. ברם אכתי נותרה השאלה בעינא, אם יכול המתנגד להתגונן וללבוש חם יותר, או לעבור למקום חלופי, אם מחוייב בכך.

המאירי בסנהדרין ב"ב ע"ג: כתב: 'יש דברים שאין מדת הדין שולטת בהם ואתה צריך לחזור בהם אחר מה שראוי יותר ולהכריע את האחד למה שאין מדת הדין מחייבתו דרך פשרא ומדה מעולה. והוא שאמרו כתוב אחד אומר בצדק תשפוט עמיתך, וכתוב אחד אומר צדק צדק תרדף. כאן לדין כאן לפשרא. כיצד שתי ספינות עוברות בנהר... אם עברו שתיהן בבת אחת

טובעות, בזו אחר זו שתייהן עוברות. וכן שני גמלים... כיצד נעשה, טעונה ושאנה טעונה תדחה שאנה טעונה מפני הטענה. קרובה לעירה ורחוקה מעירה תדחה הקרובה מפני הרחוקה. שתייהן קרובות או רחוקות שתייהן טעונות או אין טעונות – הטל פשרא ביניהם ומעלות שכר זו לזו... כל שאנו רואים שיכול לסבול העכוב ביותר, ידחה מפני חברו. וכן בריא מפני חולה. הרי שיש לרבים להתחשב ביחיד החולה והרגיש ולדאוג שלא יחלה.

איתא בתוספתא בב"ק פ"ב ה"י: 'חמורים שרגליו של אחד מהם רעות, אינן רשאים לעבור עליו. נפל רשאי לעבור עליו'. נמצא שהערבות ההדדית של החבורה מחייבת להתעכב לפי צרכי החלוש מביניהם. כן נפסק בשו"ע בס"י רעב סעי' יב: 'חמורים שרגליו של אחד מהם רעות, אינם רשאים חביריו להקדים ולעבור מעליו. נפל רשאים לעבור מעליו'. נראה שכל שלא מבטל את הרבים לגמרי, הינם מחויבים לוותר למען הכושל והמוגבל, ולא רשאים להתעלם מצרכיו. וממקום שבאנו, ממקור זה מבואר להדיא שאם יבטל את שימוש הרבים כגון שנפל החמור, לא דורשים מהם מהרבים להתעכב עימו. הרי שכל שרק מעכב ומצער במעט את הרבים, הינם נדרשים להיות רגילים לצורכי בעלי הצרכים המיוחדים.

העניי הרב משה מאיר אבינר מדברי הסמ"ע שם בס"י רעב סק"כ שכתב: 'פירוש, כשסיעת אנשים הולכים בדרך כל אחד עם חמורו כולם טעונים או אינם טעונים, כיון שנתחברו לילך ביחד'. הרי שדין מיוחד איכא שם, כיוון שהסכימו ביניהם מתחלה ללכת יחד (ומסתבר שנתחברו ללכת יחד בגלל סכנה וכדו') מחויבים להתעכב למען כל אנשי השיירה, ולא נלמד מכאן על כל כינוס ציבורי שעליהם להתחשב במיעוט הסובל.

נראה שזהו העומד ביסוד פסיקתו של שו"ת רבבות אפרים ח"ד ס"י רט שכתב: 'בכיתה לפעמים לכל הכיתה חם ולאחד קר מאוד אפילו אם לובש בגד והשאלה מה לעשות לפתוח את החלון כמו שכולם רוצים או להשאיר סגור. ונראה חנה לאלו שחם אין היזק אם יהיה סגור ורק להנאתן הן רוצים לפתוח ואילו לזה שקר יש לו חשש של בריאות וזה לעיכובא דאסור להזיק ליחיד. ופשוט לכאורה שסגור'.

אומנם יש מצבים הפוכים, בהם החום הכבד והלחות מהוים קושי גדול לעומת סבל הרגיש לכך, ואזי הוא צריך להתחשב ביתר המצויים שם.

רצון היחיד נדחה מפני צורך הרבים

בחשו"ק חמד ב"ב עמ' ק"ו הביא ראיות לכך, שאם רצון היחיד פוגע ברצון הרבים, הוא צריך לוותר ואף להמנע מלהכנס למקום הרבים, לבל יסבלו ויפגעו הרבים.

הגמ' בסנהדרין דף י"א. מספרת: 'כי הא דיתיב רבי וקא דריש והריח ריח שום, אמר מי שאכל שום יצא', ולא דרשו מהכל לסבול את ריח השום, הגם שזכותו לאכול שום ולשבת בשיעור, אפ"ה דרשו ממנו להתבטל מלימודו ולצאת מהשיעור בכדי לא להפריע לרבי ולרבים הסובבים.

החת"ס ביו"ד ס"י ז' דן על ש"ץ מומחה ורגיל וקולו נעים שרוצה להחזיק בחזקתו להיות חזן בימים הנוראים, אך כיון שנחלה במחלת הנפילה, רוצים למנוע ממנו את חזקתו בכדי שלא יראו הרבים את ההתקף שלו: 'ואם יארע החולי בעמדו לפני המלך אין לך בזיון גדול מזה. ואפשר אפי' בלא עמידה לפני התיבה יש לרחקו מבית הכנסת כלל, מפני רכי הלב וקטנים שישתכנו ח"ו בראותם נכפה בזה נופל על הארץ בחליו'. החת"ס כתב שאם הרופאים תולים שיחזיק מעמד אזי לא ידחוהו, ומשמע שלא בכל מחיר הרבים צריכים 'לסבול' את צרכיו האישיים של יחידים.

והביא שהגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר לו, שאם מפריע לרוב הילדים שהחלון סגור בשל תלמיד רגיש שקופא מקור, ישאירו את החלון פתוח. כיון שבית הספר נבנה שילמדו הילדים תורה בעיון, והיחיד מפר את אפשרותם, ועל כן, אף אם יאלץ חלד הרגיש להשאיר בביתו, יותירו את החלון פתוח ולא יקופחו הרבים. והוסיף, שדברי המאירי נסבים על ספינות הנוסעות בשטח הפקר שאז יש לכל זכות מעבר ונדרש להתחשב בהם, משא"כ בבית ספר שנועד לילדים בריאים.

לאור זאת, היה נכון להורות למי שמפריע לצרכי הרוב, להחריג את נוכחותו שלו ואת עצמו מבית הכנסת או השיעור באם המזג אויר מפריע לו כ"כ, ולא להכביד עליהם להתחשב בצרכיו הרפואיים הייחודיים. שהרי מקומות אלו אומנם פתוחים לכל, אך מיועדים לשימוש המטרה באופן מיטבי, והיחידים שסובלים מהנהגת הרבים יכולים להמנע מלהגיע למקום.

אבל במרחב הציבורי, על הכל להתחשב באותם יחידים. כגון אם באמצע נסיעה באוטובוס דורש אחד לסגור את החלון, מחויבים הכל לדאוג לו מדין השבת גופו לבל יפגע ויחלה, ובהעדר פיתרון אחר כולל מעבר מקום, יגיפו את החלון. שכן אין ביכולת היחיד הסובל באופן שעשוי להגיע לכלל מחלה להמלט מהמקום אליו נקלע. וכן במוסדות ציבור שבהם צריכים להם, מחויבים לאפשר לכל גישה ושהות במקום, שיהא בידם להתנהל במקום המיועד גם להם. ולכאורה, יהא נכון להסיע כן, גם אם רמת הסבל של הרבים מהחום הינה גדולה, באם מסתבר שהקור יגרם פגיעה משמעותית ונזק ברגיש לכך.

אפשר להביא סיעתא להכרעה זו מדברי החזו"א בב"ב ס"י י"ג ס"ק י"א שבאר שהחוב להתחשב באינטנסי אמור רק ברעשים ונזקים חריגים לרווח, ולא לגבי שימוש ביתי סביר. כלומר, לא יתכן לדורש להמנע מתשמישי הבית הנהוגים אצל הכל, הגם שהשכן סובל מכך. וה"ה י"ל שאין להתחשב בצרכים לא שגרתיים לעונה, ועל האינטנסי להרחיק עצמו ולא לכופף על הרבים להמנע

מפתיחת חלון בימי הקיץ ובהגפתו בחורף. ואכתי נותרנו ללא מענה בעונות הביניים, הסתיו והאביב שאז אין מנהג רוח, וכמאן יכריעו.

כדברים אלו הכריע בשו"ת שבט הלוי ח"ט ס"ה רחצ בנידון זה: 'כיום לפי מצב התקופה בימות הקיץ הוא דבר רגיל ושמוש רגיל להקל החום ע"י מאווררים ובפרט אם הרוב רוצים כך, לענ"ד דאין המיעוט יכולים לעכב, ואינו דומה להרחקת נזקין אפילו בדבר טבעי ורגיל דהתם ברי הזיקא ודאי וגם אין לו שייכות לב"ב כ"ג ע"א, ובכהא לענ"ד לכו"ע על האיסטטות (האיסטט) להרחיק עצמו'.

הכל מחוייבים להתגייס לעשות פשרה ולהתחשב בצורכי החריגים

אומנם עד כה ליכנו את שורת הדין, ברם כיון שאין יכולת לאמוד את גודל הנזק והסבל של כל צד, ואת מידת היכולת לכוף את הזכאי להיות נוכח בבית הכנסת, ומי קדם למי – יש לנסות בכל דרך לאפשר לכל אחד לשהות במקום על פי צרכיו, כפי שעולה בדברי המאירי דלעיל, כולל נדידה למקום חלופי או הנמכת עוצמת המזגן.

כלל נקוט בידך במציאות שאין הכרעה ברורה, למצוא את דרך המיצוע השווה לכל, ולדרוש מהכל לעשות למען הזולת גם במחיר אישי מסויים. כמובא בתוספתא בב"ב פ"ב ה"י איתא: 'היו שניהן טעונין שניהן רכובין שניהן ריקנין, עושין פשרה ביניהן. וכן שתי ספינות שהיו באות זו כנגד זו... שתייהם פרוקות ושתייהן טעונות עושות פשרה ביניהן'. וכן הביא הר"ף בסנהדרין בדה"י. והרא"ש שם ס"ה ד, וכן פסק השו"ע בס"י רעב סעי' יג-יד. ולפיתרון מעין זה יש לחתור כל עוד אפשר להכיל את כלם ולמצוא מענה לצרכים של כולם.

כן הוא בדברי השבט הלוי ח"ח ס"ה שו': 'הנה בעיקר קביעות מזגן והוא גורם צער לאחרים שאין יכולים לסבול, ויש גם חשש חולי. הלא פסקינו בחור"מ סי' קנ"ו ס"ב ברמ"א דבמקום חולה והקול וכיו"ב מזיק להם דלא מהני אפי' חזקה, וכ"ה ברמ"א שם סי' קנ"ה סט"ו דאפילו אינו מזיק לחצר אלא שיש חולי הראש לבעל החצר וקול ההכאה מזיק לו דצריך להרחיק עצמו, וכיון שגם הזקן או החולה הזה הוא ג"כ שותף בבית הכנסת או ביה"מ אי אפשר לסלקו בטענה שילך להתפלל במקום אחר...

איברא כהיום יראה דאין אפשרות למחות על עצם התקנת המזגן דנעשה בזמן ותקופה שלנו כחלק נורמלי מישוב הדירה או החזקת חבורת רבים של בתי כנסיות ובתי מדרשות, והוא לתועלת התורה והתפלה. אבל לענ"ד גם אי אפשר לקחת מהחולה או ת"ח זקן הזכות שלו כיון שמזיק לו שימוש המזגן, ועיין סי' קנ"ה מסעיף ל"ו והלאה, ולפעמים הוא עד מחלה ממש כידוע... וצריך לחפש מילתא דשווא לתרוייהו, ועיין בפתחי תשובה חו"מ סי' קנ"ו ס"ק ב' בשם הלבוש דכשהם בחדר אחד או בבית החורף אחת אפשר למחות זה על זה גם בעניני לימוד תשב"ר המפריעים ומכ"ש בנ"ד'.

מאידך, לא יהא נכון למנוע מהרבים את השירות והצרכים שלהם אף שלא התקינו את ההנגשה עפ"י צרכי היחידים, שכן איתא בגמ' בב"ב בדה"י כו. שהיחיד נדחה מפני הרבים. וכן פסק הרמ"א בס"י קנה סעי' כב ע"פ ייסוד זה: 'מרחיקין את גורן קבוע מהעיר חמשים אמה, כדי שלא יוליך הרוח התבן בעת שזורה, ויזיק לבני העיר. ואם הגורן קודם לעיר, מסלקו ובני העיר נותנים לו דמיו. ספק, מסלקו בלא דמים. ומזה יש מי שלומד על דוכוס ממדינה שגזר על יהודים שיעשו עם היהודים הדדים תחת שרים קטנים בכפרים שידורו תחתיו, ואם לא, יגרש. כולם צריכים לקיים דברי הדוכוס ולסלק היזק הרבים וליסע תחת הדוכוס תחלה, ולדון אח"כ עם הרבים אם יש להם היזק בזה'.